

Liikmete huvide esindamine riigieelarve läbirääkimistel

Riigieelarve (RE) läbirääkimistel osalemine on Eesti Linnade ja Valdade Liidu olulisemaid põhitegevusi, mille kaudu esindada kohalikke omavalitsusi ja nende huvisid.

Läbirääkimiste poolteks on Eesti Vabariigi Valitsuse moodustatud valitsuskomisjon ning üleriigiline omavalitsusliit (ELVL). Valitsuskomisjoni juhib regionaal- ja põllumajandusminister ning teiselt poolt on läbirääkijaks ELVLi juhatus.

ELVLi poolt esitatud riigieelarve läbirääkimiste prioriteedid ja fiskaalse mõjuga ettepanekud riigi eelarvestrateegia 2026–2029 ja 2026. aasta riigieelarve osas olid:

Seadusandlikud muudatused

ELVL ettepanek 1. Laenukoormuse baastaseme piirmäärade üleminekuperioodi pikendamine kuni 2032. aastani seoses majandusliku ebaselguse püsimisega. Põhitegevuse tulemiga seotult püsivalt kõrgemate laenukoormuse tasemete lubamine.

Keskvalitsuse laenude maht on viimase kahe aasta jooksul vähenenud, samas kui omavalitsuste laenumaht on jätkuvalt kasvanud. Kui vaadata laenude kasvumäära alates 2019. aastast, on keskvalitsuse laenumaht kasvanud 72% ja omavalitsuste laenumaht 66%. Omavalitsuste laenuvajadust aitaks leevendada olukord, kus üksikisiku tulumaks muutuks kohalikuks maksuks. See suurendaks finantsautonoomiat ja kaasaks elanikke rahastamisküsimuste otsustamisse ning ühiskondlike kokkulepete sõlmimisse. Kuna omavalitsuste autonoomia suurendamise osas on edasiliikumine

aeglane, teeb ELVL omavalitsuste investeerimisvõime tagamiseks ettepaneku pikendada laenukoormuse piirmäärade baastaseme üleminekuperioodi ning lubada püsivalt kõrgemat taset, mis on seotud põhitegevuse tulemiga.

Valitsuskomisjoni seisukoht. Koalitsioonileppes on kokku lepitud kohalike omavalitsuste laenuvõtmise võimaluste laiendamine. Menetluses olevas KOV finantsjuhtimise seaduse muudatuses on sätestatud, et alates 2027. a on finantsiliselt paremas olukorras kohalike omavalitsuste netovõlakoormuse piirmäär kaheksakordne põhitegevuse tulem ning ei minda tagasi kuuekordse põhitegevuse tulemini. 2027. a on eelnõus kavandatud netovõlakoormuse baasmääraks 70% põhitegevuse tuludest senise 65% asemel.

Osapoolte otsus. Kokkulepe.

ELVL ettepanek 2. Maamaksuseaduse muutmine, mis võimaldab maksustada põllu- ja metsamaad erineva määraga.

ELVL viis 2024. aasta lõpus omavalitsuste seas läbi küsitluse, kus uuriti, kas maamaksuseaduses võiks eristada metsa- ja põllumaa maksumäära. Küsitluses osales 38% omavalitsustest ning 87% vastanutest pidas diferentseerimist oluliseks. Maapiirkondades oli see osakaal lausa 92%.

Valitsuskomisjoni seisukoht. Ettepanek on analüüsimisel. Maksu- ja Tolliametist vajalike andmete saamine on võtnud eeldatust kauem aega.

Osapoolte otsus. Info võetud teadmiseks.

ELVL ettepanek 3. Personaalse riigi eesmärkidest lähtuvalt kohalike omavalitsuste kaasamine õigusraamistiku korrastamiseks, et luua ühiselt mõistetavad alused andmetöötlemiseks ning infosüsteemide ühildamiseks riigiinfosüsteemidega.

Kohalikud omavalitsused kasutavad erinevaid IT-süsteeme, mis ei ole liidestatud riigi infosüsteemi (platvormiga), piirates andmevahetust ja tõhusa töövoogu loomist. Kehtivad õigusnormid ei anna sageli selgesõnalist volitusnormi isikuandmete töötlemiseks omavalitsuste ülesannete täitmiseks, mis raskendab andmete kasutamist ja teenuste osutamist elanikele. Ilma riiklikest andmekogudest saadavate andmeteta on kohalikud omavalitsused sunnitud andmeid koguma otse kodanikelt, mis on aeganõudev ja võib mõjutada teenuste kvaliteeti. Mõnedes valdkondades kasutatakse endiselt Excelit või pabervormis andmete töötlemist, mis takistab kaasaegsete, automatiseeritud lahenduste kasutuselevõttu. Sellest tulenevalt on ELVLi ettepanek korrastada omavalitsuste õigusraamistik ning kaasata omavalitsusi loodavasse õigusraamistikku, mis annaks üheselt mõistetavad alused andmetöötlemiseks.

Osapoolte otsus. Arutelud jätkuvad.

Rahastamiskorralduse muudatused

ELVL ettepanek 4. Alustada läbirääkimisi metoodika leidmiseks, et viia toetusfondi väiksemate komponentidega korreleeruv summa tulubaasi. Toetusfondi vahendite väiksemate üksikkomponentide üleviimine tulumaksubaasi.

Eesmärk selles osas peaks olema, et riigieelarve 2027 läbirääkimiste ajaks oleks olemas konkreetne ettepanek, milliseid toetusfondi komponente oleks mõistlik tõsta tulubaasi ja millise tulumaksumäära

lisaga. Sealjuures tuleb arvesse võtta, et toetusfondi eraldiste suhe tulumaksumäära on selgelt erinevates omavalitsustes erinev. Antud ettepaneku raames ei käsitleta õpetajate töötasusid.

Valitsuskomisjoni seisukoht. Ettepanek on arutamisel selleks moodustatud valitsuskomisjoni alatöörühmas.

Osapoolte otsus. Arutelud jätkuvad eelarveläbirääkimiste töörühmades eesmärgiga selles kokku leppida 2025. aasta sügisel.

ELVL ettepanek 5. Koolilõuna toetuse suurendamine juhul kui toetusfondi vahendeid ei viida üle tulumaksubaasi.

Koolitoidu maksumus kasvab aastate lõikes, riigipoolne tugi püsib samal tasemel või tõuseb marginaalselt, ent kohalikud omavalitsused ja/või lapsevanemad peavad kandma üha suurema osa sellest koormast. Samuti on märgatav toiduainete/toitlustuse kulude tõus, mis on kõige olulisem komponent kogukuludes.

Lisaks peab kooli toitlustamissüsteem rahvatervishoiu seaduse kohaselt arvestama õpilaste konkreetseid vajadusi, mis võivad tuleneda tervisekahjustustest, eritoitumisest või muudest meditsiinilistest asjaoludest. Koolis pakutav toitlustus peab katma osa õpilase ööpäevasest toiduenergia- ja toitainevajadusest, arvestades tema koolis viibimise kestust. See võib tähendada, et koolitoitlustamise süsteem pakub kaks toidukorda (peamine lõunasöök ja kerge vahepala), kui õpilane tarbib kodus hommikusööki. Selline korraldus toob koolipidajale täiendava kulu.

Tabelis tuuakse välja nii riigipoolne koolilõuna toetus kui ka omatulu ning seejärel on näidatud koolitoidu kogukulu ja toiduainete ja toitlustuse kulu (kontogrupp 5521) eraldi ridadel.

	2022	2023	2024
Koolilõuna toetus	24 164 000	24 797 500	24 351 075
Omatulu	4 050 795	8 165 909	9 627 143
sh tegevustoetus	1 581 784	4 534 078	9 627 143
Koolitoidu kogukulu	39 450 615	45 987 396	48 180 363
Sh kontogrupp 5521	31 155 422	36 617 697	37 041 196
Toetuste osakaal/5521 kulus	83%	80%	78%

Valitsuskomisjoni seisukoht. Haridus- ja Teadusministeeriumil on kavas koolilõuna põhikooli osa toetus suunata tulubaasi ning seetõttu toetust ei suurendata.

Osapoolte otsus. Info võetud teadmiseks. Arutelud toetuse tulubaasi suunamisest jätkuvad eelarveläbirääkimiste töörühmades eesmärgiga selles kokku leppida 2025. aasta sügisel.

ELVL ettepanek 6. Muuta õpetajate töötasu rahastamise põhimõtteid, tõstes metoodikas erituge saavate laste arvestusaluse koefitsienti viiele.

Tõhustatud toetuse kasv on kiirem (48%) kui eritoe oma (21%). See võib viidata paremale tuvastamisele õpilaste vajadustest või laiemale tugisüsteemide vajadusele. Arvestama peab, et õpilaste arvu kasv nõuab rohkem õpetajaid ja teisi spetsialiste (nt koolipsühholooge, logopeede) ning rahastust. Praegu on eritoe lapsele eraldatud toetus 7 068 € aastas. Kui aga eeldada, et klassid oleksid vähemalt kolme lapse suurusel, peaks eralduskoefitsient olema viis (hetkel neli), mis tähendaks, et tegelik toetuse summa oleks 8 833 €. Seega on puudujääk 1 765 € õpilase kohta. Täiendav vajadus eritoele oleks 3 968 last * 1 765 € (puudujääk), mis teeb kokku 7 miljonit eurot aastas. Et paremini oleks võimalik rakendada koolivälise nõustamismeeskonna soovitusi individuaalõppeks, sellest lähtuvalt teeb ELVL ettepaneku muuta õpetajate töötasu rahastamise põhimõtteid, tõstes metoodikas erituge saavate laste arvestusaluse koefitsienti viiele.

Antud tabelis on esitatud andmed õpilaste arvu kohta, kes saavad erinevat tüüpi tugiteenuseid Eesti koolides aastatel 2022–2025. Tabelis on eristatud kaks kategooriat: tõhustatud tugi (õpilased, kes vajavad regulaarset lisatoetust) ja eritugi (õpilased, kellel on tõsised õppimiskõrvaldused või erivajadused).

Haridusliku erivajadustega laste statistika 2022–2025

Kirje	2022	2023	2024	2025
Tõhustatud tugi	5 316	6 180	7 172	7 857
Eritugi	3 270	3 338	3 580	3 968
Kokku	8 586	9 518	10 752	11 825

Valitsuskomisjoni seisukoht. Ettepanek on koefitsienti mitte suurendada. Kui eritoe koefitsienti tõsta viiele, oleks tööjõukulude lisavajadus 9,3 mln eurot. Hetkel näeme leevendava meetmena diferentseerimiskomponendi suurendamist, mille vahendeid on võimalik kasutada ka tugispetsialistide töötasu katteks. Prioriteediks on suurendada diferentseeritavat osa 2026. aastal 22%-ni, 2027. aastal 23%-ni ja 2028. aastal 24%-ni.

Osapoolte otsus. Info võetud teadmiseks.

ELVL ettepanek 7. Teedehoolduse toetuse suurendamine juhul kui toetusfondi vahendeid ei viida üle tulumaksubaasi.

Riigieelarvest eraldatud toetus kohalike teede hoolduseks on püsinud stabiilsena, olles igal aastal 29,3 mln eurot. Teede hoolduse kulud on aastate jooksul märkimisväärselt kasvanud. Näiteks talvise hoolduse kulud on kasvanud 2020. aasta 41,4 mln eurolt 2024. aasta 77,1 mln euron. Riigieelarvest eraldatud toetuse osakaal teede hoolduse kogukuludest on vähenenud. 2020. aastal kattis toetus 43% kogukuludest, kuid 2024. aastaks on see osakaal langenud 26%-ni. Riigi poolt eraldatud vahendid ei kata enam omavalitsuste tegelikke vajadusi teede hoolduse ja talvise hoolduse kulude katmiseks. See tähendab, et omavalitsused peavad leidma täiendavaid rahalisi vahendeid, et tagada teede hoolduse ja talvise hoolduse vajalik tase.

Tabelist on näha, et kuigi riigieelarvest eraldatud toetus on püsinud stabiilsena, on teede hoolduse ja talvise hoolduse kulud märkimisväärselt kasvanud, vähendades toetuse osakaalu kogukuludest.

Kirje	2020	2021	2022	2023	2024
Toetus	29 313 000	29 313 000	29 313 000	29 313 000	29 313 000
Teede hooldus	26 146 542	30 159 390	29 315 778	39 560 512	35 090 902
Talvine hooldus	41 362 772	54 572 503	68 587 462	80 923 657	77 061 912
Kokku	67 509 314	84 731 893	97 903 240	120 484 169	112 152 814
Toetuse osakaal	43%	35%	30%	24%	26%

Valitsuskomisjoni seisukoht. Toetusfondi tulubaasi üleviimise arutelud on käimas eesmärgiga kokku leppida 2025. aasta sügisel.

Osapoolte otsus. Toetusfondi tulubaasi üleviimise arutelud on käimas eesmärgiga kokku leppida 2025. aasta sügisel.

ELVL ettepanek 8. Kriisikindluse tagamisel uute ülesannete täitmiseks tagada kohalikele omavalitsustele tulumaksubaasi täiendav tulumaksu protsendi tõus.

Kohalikele omavalitsustele tuleb julgeoleku riskist täiendavalt juurde uusi või laiendatud ülesandeid, mõned näited:

- peavad koostama riskianalüüse ja tagama elutähtsate teenuste toimepidevuse kriisiolukordades;
- on kohustus teavitada elanike ohtudest ja hädaolukordadest EE-ALARMi kaudu;

- peavad määrama ja haldama avalikke varjumiskohti ning tagama nende kättesaadavuse;
- teenistujatel ja elutähtsate teenuste osutajatel on kohustus läbida koolitusi ning korraldada elanikele infopäevi;
- peavad tagama, et varjumiskohad ja elutähtsad teenused vastavad seaduslikele nõuetele;
- peavad koostöös riigiasutustega planeerima ja korraldama sireenide paigaldamist ning testimist.

Valitsuskomisjoni seisukoht. Siseministeerium eraldab omavalitsustele järgmise kolme aasta jooksul (perioodil 2025–2027) 2,25 miljonit eurot meetmest „Omavalitsuste kriisivalmiduse tõstmine“ vajaliku ekspertiisi ja tööjõu kaasamiseks, toetamaks hädaolukorra seadusest tuleneva kohaliku omavalitsuse kasvavat rolli. Toetus ühe KOV üksuse kohta on 9493 eurot aastas (kõigile võrdselt). Toetust antakse iga aasta ühekordselt, 2025. aastal on toetus välja makstud.

Samas juhime tähelepanu, et ettepanekus välja toodud omavalitsuste ülesannete loend ei ole sisult täpne ja vajab selgitamist.

- Näiteks KOV ei teavita elanike EE-ALARM kaudu. Seaduse kohaselt EE-ALARMi kaudu viivitamatu ohuteate edastamise võib otsustada valitsusasutus, eriolukorra juht, eriolukorra tööde juht ja kõrgendatud kaitsevalmiduse, erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal ka peaminister.
- Samuti peavad omavalitsused määrama ja haldama avalikke varjumiskohti ning tagama vajadusel nende kasutatavuse vaid sobivates KOV hoonetes. Muul juhul peavad omavalitsused tegema koostööd Päästeameti ja hoone omanikuga, et sobivas hoones saaks avalik varjumiskoht kohandatud, õigesti märgistatud ja kokkulepped selle avamiseks, kui on vajadus.
- Elanikkonnakaitse koolitustel osalemise kohustus on teenistujatel ja elutähtsate teenuste osutajate määratud töötajatel. Seadusest tulenevat elanikele infopäevade korraldamise kohustust ei ole.
- Täpsustame, et varjumiskohtade kohandamisele ei ole planeeritud seadusse nõudeid vaid põhimõtted, mida tuleb rakendada võimalusel.
- Sireenide paigaldamise korraldamise osas selgitame samuti, et ainus, mis töökoormust suurendada võib, on seotud sundvalduse seadmisega mõnede üksikute objektide osas. Sellist vajadust ei ole seni esinenud, mistõttu võib eeldada, et sellised juhtumid on väga harvad.

Osapoolte otsus. Info võetud teadmiseks.

Muud finantseerimisküsimused

ELVL ettepanek 9. Investeeringute meetmed tagamaks omavalitsuste investeerimisvõime, mh aitaks kaasa kliimaeesmärkide täitmisele ja võimaldaks rekonstrueerida eelkõige suuremamahulisi objekte jõukohase kaasfinantseerimise komponendiga.

Omavalitsustel on kokku 2023. aasta seisuga 6,7 mln m² hoonepinda 9788 erinevas hoones ning avalikke teenuseid osutatakse neist 3 775 erinevas hoones ning ainult 34% neist hoonetest vastab vähemalt C-energiaklass10 energiamärgisele. ELi hoonete energiatõhususe direktiiv (EPBD) seab eesmärgiks avaliku sektori hoonete energiatõhususe olulise parandamise ja heitevaba hoonefondi saavutamise aastaks 2050. See tähendab, et lähiaastatel tuleb omavalitsustel teha märkimisväärsed investeeringuid oma hoonete, sealhulgas koolide, lasteaedade ja haldushoonete renoveerimisse.

Praeguste ressursidega suudaksid omavalitsused renoveerida vaid väikese osa vajalikest hoonetest, mis ei ole piisav direktiivi pikaajaliste eesmärkide saavutamiseks. Lisaks hoonetele on omavalitsusel ka muud rajatised, nt teed, tänavad, trassid jne. Näiteks 2022. aastal toodi välja, et omavalitsuste teede võrgu remondivõlg oli juba sel hetkel 3,6 miljardit eurot. Seega omavalitsustel on suur vastutus hoida nende omandis olev infrastruktuur nõuetekohase ja turvalisena, mis aga omakorda nõuab selleks vahendeid.

Investeeringu vajadust näitab teravalt põhivara amortisatsioonikulu osakaal põhitegevuse tulemisse. Viimastel aastatel on ka see vähenenud, ehk omavalitsustel puudub võime hoida olemasolevat taristut samas seisukorras.

Kirje	2020	2021	2022	2023	2024
Põhitegevuse tulem/amortisatsioonikulu	1,9	1,4	1,2	0,9	1,2

Samasugust näitajat kasutatakse ka omavalitsuste finantsolukorra indeksi hindamisel. Selle metoodika kohaselt on näitaja halb, kui näitaja on madalam kui 1,113. Viimaste aastate tulemus on kuskil keskmise ja halva vahepeal, aga andmetest nähtub, et olukord halveneb aasta-aastalt. 2024. aasta andmed on esialgsed ning hetke tulemus on eelmiste aastatega parem. Sellest lähtuvalt teeb ELVL ettepaneku eraldada täiendavaid ressursse investeeringute katteks, kuna ilma riiklike ja EU toetusteta pole omavalitsusel piisavaid vahendeid, et täita EL nõudeid.

Valitsuskomisjoni seisukoht. 2024. a seisuga uuendatud andmete põhjal on olukord paranenud. Perioodil 2021–2028 on riigieelarve strateegia prognoosi kohaselt ReMi valitsemisalas KOV hoonefondi energiatõhusaks muutmiseks kasutada u 350 mln eurot, sellest toimunud voorudes on toetusotsuseid tehtud u 66,6 mln. Vahendite tegelik maht sõltub lubatud heitkoguste müügi tulemustest.

- Moderniseerimisfondi (MF) vahendid on 2021–2028 perioodil kavandatud riigieelarve strateegia (RESi) kohaselt 216 mln eurot, sellest ellu on viidud üks voor u 32 mln eurot. Võimalik on toetada ainult olemasolevate hoonete energiatõhusustöid. Teine, 2025. a voor on toimunud ja projektid on hindamisel. Muudetud meetme tingimusi, nt alla 8000 elanikuga KOVidele kaks taotlust, üle 8000 elanikuga KOVidele kuni kolm taotlust.
- Kvooldimüügitulude (CO₂) vahendid on 2021–2028 perioodil kavandatud u 134 mln eurot, sellest on ellu viidud kaks vooru, kokku u 35 mln eurot. Kolmas, 2025. a voor mahus 25 mln eurot on toimunud ja projektid on hindamisel. CO₂ vahendeid on võimalik kasutada nii energiatõhusustöödeks kui ka uue liginullhoone ehitamiseks. Uue hoone ehitamine on võimalik tingimusel, et vastukaaluks lammutatakse olemasolev suure energiakuluga (lammutamisele eelnevalt kasutuses ja köetav, klass D või alla selle) ning ehitatavast suurema/võrdse köetava pinnaga hoone. Ilma selleta ei oleks võimalik täita energiakasutuse ja kasvuhuonegaaside heite vähenemise eesmärki. Samast allikast on kavandamisel ka eraldi voor suurte hoonete energiatõhusustöödeks. 2025. a tehti mitmeid muudatusi toetusmeetme tingimustes laiendamaks võimalusi (hoone lammutatakse teises omavalitsuses, toetusmäära tõus tulukamatel omavalitsustel vähemalt 50%-ni, maksimaalne toetuse suurus tõusis 2,25 kuni 3,15 mln euroni).

Osapoolte otsus. Info võetud teadmiseks.

ELVL ettepanek 10. Investeeringute meetmed aitamaks kaasa sadeveejuhtimise probleemide lahendamisele. Vastav valdkond on olnud pikka aega tähelepanu alt väljas ning muutuvad kliimaatilised tingimused tekitavad aina enam väljakutseid, sh piiride üleseid, millega ainult omavalitsuse tasandil ei ole jõukohane tegeleda.

Eesti kliimapoliitika põhialused 2050 ja ELi direktiivid, nagu veedirektiiv, kohustavad kohalikke omavalitsusi vähendama sadevee reostust ja kohanduma kliimamuutustega. Investeeringud aitavad vältida trahve ja tagada õigusliku vastavuse. Äärmuslikud ilmastikunähtused, näiteks 2021. aasta üleujutused Lõuna-Eestis, muutuvad sagedasemaks. Investeeringud sadevee äravoolu infrastruktuuri aitavad vähendada kahjusid avalikule infrastruktuurile nagu sillad ja teed ning kaitsevad neid paremini.

Valitsuskomisjoni seisukoht. Nõustume ELVLi esitatud ettepanekuga. Sademevee üleujutuste probleemid linnades ja suurematel tiheasutusaladel on iga-aastased. Kliimaministeerium näeb, et kliimamuutuste tõttu sademeveega seotud probleemid süvenevad ja intensiivistunud sademe hulkadega toimetulek vajab lahendamist. Water Resilience on Euroopa Komisjoni uue koosseisu üks olulistest prioriteetidest, sh on komisjon käivitanud vee kriisikindluse strateegia (Water Resilience Strategy) algatuse. Sellest tulenevalt püüab Kliimaministeerium saada EL struktuurifondide kaudu rahastust Eesti sademevee probleemide lahendamisele EL 2028+ eelarveperioodis.

Sademevee probleemide lahendamiseks on kohalikel omavalitsustel ja vee-ettevõtetel võimalik toetusi taotleda ka praegu. Näiteks on avatud kombineeritud sademeveesüsteemide toetusmeede, mille raames jagatakse 25 miljonit Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi vahendeid. 25 miljoni toetusega tehakse umbes 50 miljoni euro ulatuses investeeringuid. Meede avati 2024. a alguses ja tänaseks on otsustega kaetud u pool rahast. Seega kustume omavalitsusi olema aktiivsemad raha taotlemisel.

Osapoolte otsus. Info võetud teadmiseks.

ELVL ettepanek 11. Investeeringu meede piirkondliku tähtsusega või omavalitsuste omavahelises koostöös rekonstrueeritavate või uute spordi/kultuuriobjektide ehitamiseks ning arendamiseks.

Väiksemad omavalitsused ei suuda ise rahastada suuri projekte. Riigi toetus aitab vähendada regionaalseid ebavõrdsusi ja pakkuda elanikele võrdseid võimalusi. Ühishooned vähendavad kulutusi, vältides dubleerimist ja tõstes logistikatõhusust. Strateegiadokument "Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030" näeb ette kvaliteetseid rajatisi maapiirkondades. Samuti on Eesti kultuuri arengukava 2021–2030 eesmärk tagada kultuurile ja loomingule võrdne ligipääs kõigile Eesti elanikele, sealhulgas maapiirkondades.

Osapoolte otsus. Pooled peavad oluliseks kultuuri ja spordi kättesaadavust regionaalselt ning seega näevad vajadust edasi minna järgnevate tegevustega.

- Kultuuriministeerium valmistab koos ELVLiga ette ettepanekud Rahandusministeeriumile, et kasutada CO2 kauplemisest saadud vahendeid kohalike omavalitsuste spordiobjektide

- renoveerimiseks.
- Kuna on olemas riiklikud suuremahulised toetusmeetmed avalikus kasutuses olevate hoonete energiatõhusaks renoveerimiseks, uute hoonete rajamiseks ja avalike teenuste (sh vastava taristu) arendamiseks, vajab analüüsi, kas ja mis põhjustel ei ole antud toetused kultuuri- ja sporditaristu jaoks kasutatavad.
- Võtta teadmiseks ELVLi ettepanekud toetusfondi kaudu eraldatavate toetuste analüüsi läbiviimise vajadusest nende kohalike omavalitsuste tulubaasi arvamiseks ja koostöös KOV inspiratsioonipäeva korraldamiseks.

Olulise mõjuga poliitikameetmete algatamine

ELVL ettepanek 12. Erihoolekande teenuste süsteemne rahastamine ja teenuskohtade loomine.

- Kehtestada erihoolekande teenustele süsteemne rahastamismudel, mida korrigeeritakse igal aastal, lähtudes hindade ja keskmise nominaalse palga muutustest. Erihoolekande teenuste rahastamine on jätkuvalt probleemne, eriti ööpäevaringsete erihooldusteenuste järjekordade tõttu.
- Tegemist on riiklikult rahastatava teenusega, kuid omavalitsused peavad sageli teenuste eest ise tasuma. Et inimesed ei jääks abita, tuleks esmajärjekorras omavalitsustele kulu riigi poolt kompenseerida ning pikas perspektiivis alates 2026. aastast tagada piisavas mahus vajalikud vahendid riigieelarves.

Eestis on puudu vähemalt 2000 erihooldekande teenusekohta, mis tähendab, et paljud abivajajad on teenuse järjekorras või saavad sobimatut teenust. Psüühilise erivajadusega inimesed, kes ei saa vajalikku teenust, võivad olla ohtlikud endale ja teistele. Kuigi erihoolekande teenused on riigi vastutusel, peavad omavalitsused sageli ise teenuste eest maksma, et inimesed ei jääks abita. Praegune teenuse rahastus ei kata tegelikke kompenseeritavaid kulusid, sealhulgas tööjõukulu, maksutõuse ja üldist inflatsiooni.

Andmetest on näha, et toetuste suurused pole alates 2023. aastast tõusnud, mis seab omakorda surve kohaliku omavalitsuse eelarvele ehkki tegemist on riigi teenusega. Eesti erihoolekande süsteemis on puudujääke, mis vajavad riiklikku tähelepanu ja reformi. On oluline tagada rahastuse vastavus põhiseadusele, suurendada teenusekohtade arvu ja leevendada omavalitsuste finantskoormust.

TEENUS	2022	2023	2024	2025
Igapäeva elu toetamine	169 eurot kuus	206 eurot kuus	206 eurot kuus	206 eurot kuus
Igapäevase elu toetamise teenus autismispektriga isikutele	1338 eurot kuus	1759 eurot kuus	1759 eurot kuus	1759 eurot kuus

Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele	60–75 eurot ööpäevas	75 eurot ööpäevas	75 eurot ööpäevas	75 eurot ööpäevas
Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele*	-	60 eurot päevas	60 eurot päevas	60 eurot päevas
Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele**	41–51 eurot päevas	51 eurot päevas	51 eurot päevas	51 eurot päevas
Töötamise toetamise teenus	142 eurot kuus	190 eurot kuus	190 eurot kuus	190 eurot kuus
Ööpäevaringne erihoooldusteenus autismispektriga isikutele	4635 eurot kuni 5521 eurot kuus	5521 eurot kuus	5521 eurot kuus	5521 eurot kuus

Valitsuskomisjoni seisukoht. Sotsiaalkindlustusamet (SKA) viib 2025. aastal läbi erihooolekande teenuste järjekorra analüüsi, mille tulemusel valmib visioon ja konkreetne tegevuskava.

Arvestades, et kogu vajamineva lisarahastuse saamine riigieelarvest on ebatõenäoline, on eesmärk teenuste ümberkujundamise kaudu hinnata, kuidas olemasolevat eelarvet oleks võimalik tõhusamalt rakendada. Hetkel kujundab Sotsiaalministeerium ümber toetavate erihooolekandeteenuste korraldust: igapäevaelu toetamise teenus, toetatud elamise teenus ja töötamise toetamise teenus.

2025. aasta 1. aprilli seisuga oli erihooolekande teenuste järjekorras 2093 unikaalset isikut, kellest ligikaudu 800 ei saa hetkel mitte ühtegi teenust. Need on inimesed, kes esmajärjekorras teenust vajaksid. Sotsiaalkindlustusamet analüüsib sihtrühma täpset teenusevajadust, et planeerida teenuskohtade arvu suurendamist vastavalt tegelikule abivajajate hulgale, et tagada õigeaegne ja sobiv teenus abivajajatele.

Sotsiaalministeerium vaatab sellel aastal üle erihooolekande rahastusmudeli, kus arvestatakse senisest täpsemalt tegelikke kulukomponente ja nende maksumust. Töötab selle nimel, et erihooolekande rahastus oleks õiglane ja jätkusuutlik. Vajaliku abi tagamiseks, sh keerulistes eelarvetingimustes, tuleb KOVi ja riigi teenuseid võimalikult hästi kombineerida. Praegu dubleerivad erihooolekande nn toetavad teenused erinevaid KOV teenuseid (tugiisik, päevakeskused jm). Mõistlik on need teenused ja ressursid koondada ning neid osutada esmatasandil. Selleks on juba ka KOVidega läbirääkimised algatatud.

Osapoolte otsus. Võtame teadmiseks Sotsiaalministeeriumi ja Sotsiaalkindlustusameti 2025. a

tegevused erihoolekandeteenuste kättesaadavuse ja jätkusuutlikkuse parandamiseks, sealhulgas teenuste järjekordade analüüsi, toetavate teenuste ümberkujundamise ja rahastusmudeli ülevaatamise. Peame oluliseks tõhusat koostööd riigi ja kohalike omavalitsuste vahel, et tagada abivajajatele õigeaegne ja vajaduspõhine teenus.

ELVL ettepanek 13. Luua programm, mis ühendab riigi (sh KOV) süsteemide TI-ajastamise (süsteemide ja teenuste ümberehitamine tehisintellekti abil), inimeste oskuste tõstmise ja eetilise tehnoloogia tagamise, muutes Eesti juhtivaks digiriigiks, kus TI teenindab kodanikke. Omavalitsusüksused on nimetatud strateegilises protsessis olulised rakendusüksused.

Osapoolte otsus. Omavalitsustel on võimalik esitada konkreetne projekt toetusprogrammi konsultatsiooni saamiseks.

ELVL ettepanek 14. Veereformi läbiviimisel arvestada kohalike omavalitsuste tegelike vajadustega ja kaasata esindused sisulisse arutelusse.

Valitsuskomisjoni seisukoht. Kohalike omavalitsuste tegelike vajaduste selgitamiseks ja võimalusel arvestamiseks on kaasatud ja kaasatakse jätkuvalt omavalitsusi aktiivselt veereformi ettevalmistavatesse tegevustesse ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsuse ja eelnõu enda koostamisse. Veereformi protsess jätkub 2025. a üldjoontes senisel kujul koos ELVLi ja teiste osapoolte kaasamisega, kusjuures arutelud muutuvad intensiivsemaks õigusloome etapis. Reformi täpsustatud tegevuskava valmib 2025. a juunis, eesmärgiga saada VTK valmis 2025. a lõpuks.

Osapoolte otsus. Info võetud teadmiseks.

ELVL ettepanek 15. Liikuvusreformi läbiviimisel arvestada kohalike omavalitsuste tegelike vajadustega ja kaasata esindused sisulisse arutelusse.

Valitsuskomisjoni seisukoht. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium korraldab kaasamiskoosolekud, kust saadud tagasiside põhjal arendatakse ühistranspordivõrku. Kõikidele kaasamiskoosolekutele on kutsutud ka omavalitsused.

Koosolekute esimeses voorus arutatakse praeguse ühistranspordivõrgu tugevusi ja nõrkusi, kogutakse muudatusettepanekuid ning kaardistatakse sidusgruppide eelistusi ja prioriteete. Koosolekute teises voorus tutvustatakse ettepanekuid liinivõrgu kujundamise põhimõtete, prioriteetide ja peamiste muudatuste ja valideeritakse neid koostöös sidusgruppidega. Kogutakse ettepanekuid parandusteks ja eesmärkide lahendamiseks. Pärast kaasamiskoosolekute teist vooru koostatakse liinivõrgu edasise arendamise kontseptsioon ja tegevuskava.

Kaasamiskoosolekud toimuvad aprillist oktoobrini Lääne-Virumaal, Saaremaal, Läänemaal, Ida- ja Lääne-Harjumaal, Ida-Virumaal ja Raplamaal. Teistes Eesti piirkondades peetakse kaasamiskoosolekud 2026. aasta jooksul.

Osapoolte otsus. Info võetud teadmiseks.

Üldine tähelepanek

ELVL ettepanek 16. Korrigeerida toimetulekupiiri arvestamise aluseid ja tõsta toimetulekupiiri selliselt, et sellega oleks võimalik tagada inimväärne toimetulek.

Selgitus. Toimetulekupiiri ajakohastamine on hädavajalik, et kajastada elukalliduse tõusu. Viimati muudeti toimetulekupiiri 2022. aastal, kuid sellest ajast alates on elukallidus märkimisväärselt tõusnud. Kuigi keskvallitsus lubas 2025. aastal meetodikat uuendada, pole seda siiani tehtud. Inflatsiooni mõju arvestades peaks toimetulekupiir 2025. aastal olema 231 eurot. Selleks, et tagada kodanike toimetulek ja vältida vaesuse süvenemist, on oluline, et valitsus viiks lubatud muudatused ellu ja ajakohastaks toimetulekupiiri vastavalt praegusele majanduslikule olukorrale.

Valitsuskomisjoni seisukoht. Sotsiaalministeerium on koalitsioonikõneluste raames esitanud valitsusele ettepaneku toimetulekupiiri tõsta. Kehtiv toimetulekupiir jääb alla absoluutse vaesuse piiri ehk elatusmiinimumi ei kata inimeste esmavajadusi. Selleks, et toimetulekupiir kataks elatusmiinimumi, oleks vaja piiri tõsta 20 euro võrra ehk 220 euroni. Käimas on teadus- ja arendusuuring „Uuring leibkondliku elatusmiinimumi määramise meetodika väljatöötamiseks“, mille eesmärk on töötada välja Eesti oludele vastav elatusmiinimumi määramise meetodika ning teha ettepanekud selle regulaarseks ajakohastamiseks. Uuring valmib ja tulemused saavad teatavaks 2026. a kevadel. Uut elatusmiinimumi meetodikat on plaanis rakendada 2027. a.

Osapoolte otsus. Sotsiaalministeerium toetab toimetulekupiiri tõstmist ning valitsuse eelarve läbirääkimistel otsustati riigikogule esitatavas riigieelarve seaduse eelnõus toimetulekupiiri tõsta. Toimetulekupiiri tõstetakse 20 euro võrra kuus ehk 200-lt eurolt 220-le eurole. Alates 1. jaanuarist 2026 on toimetulekupiir üks elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele 220 eurot kuus ning 176 eurot perekonna teise ja iga järgmise täisealise liikmele. Perekonna iga alaealise liikme toimetulekupiir on 264 eurot kuus.

Käimas on teadus- ja arendusuuring „Uuring leibkondliku elatusmiinimumi määramise meetodika väljatöötamiseks“, mille eesmärk on töötada välja Eesti oludele vastav elatusmiinimumi määramise meetodika ning teha ettepanekud selle regulaarseks ajakohastamiseks. Uuringu viib läbi Eesti rakendusuuringute keskus Centar ning esimesed vahearuanded on juba esitatud.

Uuringu kaks põhisuunda on:

- uue meetodika väljatöötamine, sh analüüsid vajalike kaupade ja teenuste, koguste ning rahalise väärtuse kohta erinevatele leibkonnatüüpidele;
- ettepanekute tegemine, kuidas siduda elatusmiinimumi meetodika senisest süsteemsemalt toimetulekutoetuse ja toimetulekupiiriga.

Uuring valmib ja tulemused saavad teatavaks 2026. a kevadel. Uut elatusmiinimumi meetodikat on plaanis rakendada 2027. a.

Valitsuskomisjoni ja ELVLi eelarvestrateegia 2026–2029 ja 2026. aasta riigieelarve läbirääkimiste protokoll allkirjastati 20. septembril 2025. aastal.

ELVLi esindajad riigieelarve läbirääkimistel valitsuskomisjoniga

- Mihkel Juhkami, Rakvere linnavolikogu esimees
- Urmas Klaas, Tartu linnapea
- Kaarel Oja, Tallinna abilinnapea
- Andres Laisk, Saue vallavanem
- Taavi Aas, Jõgeva vallavanem
- Georg Pelisaar, Põlva Vallavolikogu esimees
- Imre Jugomäe, Mulgi Vallavolikogu liige
- Ingvar Saare, Lääneranna vallavanem
- Irina Talviste, Pärnu abilinnapea
- Kurmet Mürsepp, Antsla abivallavanem
- Lauri Luur, Tori vallavanem
- Maris Toomel, Jõhvi vallavanem
- Priit Lomp, Kastre Vallavolikogu liige

ELVLi poolne riigieelarve läbirääkimiste protsessijuht on Toomas Johanson, ELVLi finantsjuht-nõunik.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 25.01.2026